

AMPLASAMENTUL FOSTULUI LICEU MAILÁTH CONSEMNAȚ ÎN DOCUMENTE CARTOGRAFICE DIN SECOLELE XVIII ȘI XIX

Toma GORONEA*

Pentru a putea lămuri utilizarea în timp a fostei mănăstiri iezuite cu hramul „Sf. Ștefan” trebuie identificată succesiunea în timp a ordinilor călugărești pe care documentele medievale le amintesc a fi avut așezăminte monastice în interiorul cetății Alba Iulia: dominicanii, bernardinii, augustin-eremiții și apoi iezuiții. Pentru secolele XIII-XIV documentele medievale consemnează prezența la Alba Iulia a augustinienilor-eremiți și a dominicanilor. Conventul augustinian-eremit este menționat cu hramul „Sf. Ștefan”, iar conventul dominican cu hramul „Sf. Maria”. Cu privire la hramul bisericii Báthory toate documentele medievale consemnează, fără excepție, hramul „Sfântul Ștefan”. Cunoscând acest aspect cu referire la hram se poate identifica conventul care a pus bazele lăcașului monahal în discuție¹.

Iezuiții pătrund în Transilvania ca urmare a sprijinului acordat de membrii familiei princiare Báthory. Alături de alte orașe ardelenene, Cluj și Oradea, la Alba Iulia se instalează o rezidență iezuită în care își desfășoară activitatea un grup restrâns de călugări. Cu privire la Alba Iulia însemnările iezuite oglindesc diferite aspecte ale vieții economice, sociale, politice și religioase din capitala principatului transilvănean în ultimii ani ai secolului al XVI-lea. Pentru biserica Báthory în notițele lui Ioan Leleszi, șeful comunității iezuite din oraș, se consemnează la 10 ianuarie 1582 următoarele:

„[...] Am dres geamurile la trei ferestre pe cheltuiala principelui. Biserica este înzestrată chiar cu bănci căci până acuma, așa cum se întâmplă de obicei în locuri atât de ruinate se vedeau doar pereții goi și pardoseala goală. Senatul de altminteri eretic, a început chiar să înalțe o mică turlă de lemn pentru clopote [...]”².

* Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia; e-mail: tomagoronea@yahoo.com.

¹ Salontai 2002, p. 91.

² Călători 1970, p. 467.

Din această relatare constatăm că iezuiții au preluat la venirea lor în Alba Iulia o biserică veche în stare de ruină. Se cuvine să menționăm și un alt act emis de oraș la 12 februarie 1583 care afirmă că bathoreștii i-au chemat pe iezuiți la Alba Iulia și

„[...] i-au așezat în biserica Sf. Ștefan și le-au dat de asemenea și mănăstirea ce este legată de această biserică, care odinioară a fost a dominicanilor [...]”³.

Simpla analiză a celor două informații documentare medievale arată câteva aspecte: că existența bisericii Báthory cu hramul „Sf. Ștefan” este anterioară venirii iezuiților, și aceasta a aparținut unui alt așezământ monahal; cu privire la hramul bisericii „Sf. Ștefan” din document reiese că aceasta era o biserică mănăstirească, ridicată de un convent care potrivit hramului, nu putea fi altul decât augustin-eremit⁴.

Analiza arhitecturii bisericii Báthory, demolată în ultimul deceniu al veacului al XIX-lea, pentru componentele de plan și de structură, o plasează în secolul al XIV-lea⁵. Informația medievală scrisă consemnează că la anul 1300 s-a citit un apel lângă biserica Báthory, de către reprezentantul episcopului Transilvaniei adresat Sfântului Scaun⁶. Acest fapt certifică existența edificiului la acea dată și apartenența lui după hram conventului augustin-eremit.

Biserica a fost preluată de iezuiți în secolul al XVI-lea (1580-1583) de la dominicanii stabiliți doar temporar în acest așezământ (1553-1556) în fosta rezidență augustiniană. Acest fapt se poate explica prin părăsirea orașului de către călugării eremiți la o dată anterioară, dar nu prea îndepărtată în timp, probabil între anii 1551-1552⁷. Ordinul iezuit a fost prezent la Alba Iulia din anul 1579 cu acordul familiei princiare Báthory, care l-a folosit pentru contracararea reformei în Transilvania. În lipsa unui așezământ propriu iezuiții au fost instalați la 1583 în mănăstirea ocupată temporar de dominicani, care la rândul lor au preluat-o de la „frații eremiți ai Sfântului Augustin”. Cu acest prilej iezuiții adoptă vechiul hram „Sfântul Ștefan Martirul” al bisericii augustinienilor-eremiți, astfel încât lăcașul este cunoscut deopotrivă ca Biserica „Sfântul Ștefan”, „Biserica Báthory” sau „Biserica iezuiților”.

În anul 1588 când sunt scoși din cetate, iezuiții și-au construit un nou sediu aflat în afara zidurilor acesteia unde își ridică și o biserică cu hramul „Sfântul Mihail”. În această situație, prima reședință rămâne în părăsire.

³ Biblioteca Batthyaneum, Alba Iulia, arhiva capitlului r. cat, document nr. 807.

⁴ Salontai 2002, p. 92.

⁵ Șerban 1977, p. 325.

⁶ Vekov 2003, p. 141.

⁷ Salontai 2002, p. 92.

Ordinul iezuit va reveni în cetate, în vechea mănăstire eremită aflată în ruină, cu sprijinul Imperiului Austriac, ca urmare a instalării dominației austriece asupra Transilvaniei, la începutul secolului al XVIII-lea.

Starea de ruină a vechii mănăstiri a impus executarea unor ample lucrări de reparații și înfrumusețare. Aceste activități constructive s-au desfășurat între anii 1714-1718, odată cu cele efectuate pentru noua fortificație bastionară, beneficiind de sprijinul constructiv al autorităților militare austriece conduse de arhitectul Giovanni Morando Visconti și de cel al episcopului catolic Martonffi⁸.

În cadrul noului program strategic de fortificare a Imperiului Habsburgic și a noii provincii încorporate, Transilvania, s-a dispus executarea în provincie a unor ample lucrări topografice executate de o echipă de ingineri conduși de Giovanni Morando Visconti asupra unor orașe fortificate din Transilvania, între care a fost cuprinsă și Alba Iulia⁹. Lucrările de această factură au fost executate între anii 1711-1714 și urmăreau, pe lângă relevarea riguroasă a vechiului sistem de apărare a localităților, și consemnarea celor mai importante edificii așezate în interiorul sistemului defensiv al acestora.

Arhitectul și inginerul militar Giovanni Morando Visconti a întocmit în baza acestor ridicări și în special a celor de la Alba Iulia planul vechii fortificații a fostei capitale a Transilvaniei. În legenda hărții redată în limba italiană este menționat la litera B, *Chiesa de R-di Padri Giesuiti* (biserica reverențelor părinți iezuiți). În această cartografiere edificiul în discuție este redat mai mult simbolic. Din punct de vedere planimetric, lăcașul de cult are forma unei nave dreptunghiulare cu o absidă semicirculară și fără figurarea contraforturilor din zona navei și a absidei, dar cu o corectă amplasare în interiorul fortificației în relație cu celelalte edificii importante riguros redată ca amplasare și planimetrie (**fig. 1**).

Aceeași abordare mai mult simbolică din punct de vedere planimetric, dar cu rigoare pentru amplasament, este și în planul lui Weiss, *Plan der Haupt Vöstung Carlsburg im Fürstenthum Siebenbürgen*. Afirmția de mai sus este susținută de diferența în figurare a corului aceluiasi edificiu. În această a doua planșă în care, din nou, se consemnează principalele edificii, corul are o formă alungită, atipică în raport cu releveul planimetric al navei. Legenda consemnează un aspect important. O mare parte a clădirilor principale din interiorul cetății notate cu majusculele A, B, C, D își păstrează destinația inițială respectiv biserica romano-catolică, biserica iezuită, biserica trinitariană, biserica franciscană, pe când cele de la E și G primesc alte

⁸ Fleșer 2006, p. 46.

⁹ Anghel 1985, p. 113-122.

destinații utile garnizoanei de artilerie din interiorul cetății. Astfel la litera E avem locuința generalului comandant, fostul palat Apor, la litera G arsenalul, fostul palat princiar.

Unele din stampele ce redau imagini ale orașului și ale cetății Alba Iulia din secolele XVII-XIX în care apare și acest lăcaș de cult, nu sunt întru totul relevante. Multe dintre ele abordează orașul și cetatea într-o redare fantezistă și ca atare fără valoare atât pentru cetate cât și pentru fondul construit din interiorul acesteia. Un exemplu în acest sens este cea a gravorului *Harrwin*, cu inscripția *Wissenburg aan der Revier Marocza in Transilvania*¹⁰. Un alt document ce face trimitere la edificiul în cauză este stampa lui L. Rohbock din 1860¹¹.

Înainte de a face analiza planurilor cartografice din secolele XVIII și XIX întocmite la comanda imperialilor în care se consemna starea cetății și a construcțiilor din interiorul acesteia, amintim un proiect întocmit probabil în anul 1594 de arhitectul Fr. Massimo Milanesi¹². Dacă facem trimitere la anul 1588 când iezuiții părăsesc cetatea, atunci data întocmirii proiectului este eronată sau a fost comandat de aceștia înainte de anul 1588 și apoi nu s-a mai utilizat. Proiectul redă fidel fosta biserică Báthory, la care propune un amplu așezământ monahal care nu se regăsește *in situ* și nici în planurile cartografice din secolele XVIII-XIX. Dacă admitem că planul reprezenta o mănăstire iezuită, acesta trebuie să fi fost întocmit anterior anului 1594 ca proiect pentru noua mănăstire iezuită construită în afara cetății¹³.

Figura 2 reprezintă planul cartografic cu lucrările pentru refacerea unor corpuri din clădirile vechi, străzi și piețe nou amenajate executate între anii 1817-1823. Părțile din planimetria clădirilor vechi, sau clădiri marcate cu negru intens stabilesc amploarea lucrărilor de refacere executate. Cu acest prilej s-au refăcut laturile de sud și de est ale primei curți principale a fostului palat princiar, acum arsenal. Tot în această categorie au intrat și trei imobile de mai mici dimensiuni de pe latura estică a fostului claustru iezuit

¹⁰ Șerban 1977, p. 322.

¹¹ Stampa care face parte din lucrarea lui Hunfalvz Johann, *Ungarn und Siebenbürgen in malerischen original Ansichten von L. Robbock*, Darmstadt, 1860, este reprodusă de Entz Geza în monografia catedralei romano-catolice din Alba Iulia (Entz 1958); Ursu 1968, p. 151; Berciu *et alii* 1968. Un exemplar al acestei stampe este păstrat la Muzeul Național Unirii din Alba Iulia, sub numărul de inv. F. 14147.

¹² Dicționar 2000, p. 49.

¹³ Ioan Șerban afirma că „[...] Este vorba de noul sediu al ordinului care se afla în exteriorul cetății, spre vest, unde iezuiții își înalță o altă mănăstire după alungarea lor din interior [...]. Așezământul a fost edificat între lunile mai și septembrie 1593” (Șerban 1977, p. 324)

precum și colțul de sud-est și latura sud-estică a fostei clădiri a reprezentanței sașilor pe lângă fosta reședință princiară.

Din fostul așezământ monastic al călugărilor augustinieni-eremiți, ocupat periodic și temporar de dominicani și iezuiți, este redat în acest plan un corp de clădire în formă de **U** cu brațe inegale. Pe latura de vest a acestui corp înspre curtea interioară este figurat un mic avancorp de clădire ce probabil adăpostea casa scârilor. Marginea exterioară a acestuia corespunde limitei nordice a volumului construit perpendicular pe zidăria nordică în zona ultimelor două travei a navei vechii biserici Báthory. Între corpul cu planul în formă de **U** cu brațe inegale se creează o curte interioară care comunică spre sud cu o mare piață din centrul cetății, iar spre nord cu un spațiu de parcele fără fond construit. Brațul mic al corpului cu planul în formă de **U** are axul său lung pe o dispunere relativă est-vestică, față de orientarea axului bisericii pe o riguroasă dispoziție est-vestică. Acest aspect lăsa neacoperită o bună parte a fațadei vestice a bisericii și o scotea din aliniamentul stradal cu brațul scurt al complexului mănăstiresc în formă de **U**. În colțul sud-estic al cvartalului fostei mănăstiri iezuite se găsesc trei edificii de mici dimensiuni, probabil anexe mănăstirești cu funcții neprecizate la această dată a întocmirii planșei.

Figura 3 redă cetatea bastionară din Alba Iulia la anul 1848, precum și lucrările de operare suplimentare ce s-au executat pentru contracararea asedierii cetății de către armata revoluționară maghiară. Acest plan, după cum se consemnează în titlu, se detaliază într-o altă planșă numerotată cu 4, existentă în fondul documentar al Arhivei de război din Viena, reprezentare cartografică care nu face obiectul acestui studiu. Referitor la fostul așezământ monastic, este menționată o instituție de învățământ denumită Micul Seminar și probabil în corpul median un depozit de garnizoană. În rest, fondul construit din această planșă redă aceleași construcții reprezentate în planșa anterioară.

Figura 4 redă planul cetății cezaro-craiești din Alba Iulia copiat din arhiva fortificației pentru comandamentul garnizoanei districtului de artilerie, fără consemnarea anului întocmirii lui. Trebuie să precizăm și de această dată că redarea planimetrică a corpurilor fostei mănăstiri iezuite este identică cu cea prezentată în **fig. 1-3**. Este consemnată, probabil, situația de după anul 1860, întrucât la releveul cu plan în **U**, cu brațe inegale, și notat cu cifra arabă 21 în legenda hărții, se notifică funcția de seminar. La cifra arabă 22, ce reprezintă fosta biserică iezuită și corpul construit perpendicular pe latura nordică a acesteia în zona ultimelor două travee vestice, este consemnată existența unui depozit de mărfuri, iar la numărul 23 o școală. Tot în această planșă, la cifra arabă 42, este menționată o crâșmă, probabil

fostul local cunoscut sub denumirea de „Porumbelul Alb”. Constatăm că aceste destinații transmise de acest plan, probabil din perioada anilor '60 ai secolului al XIX-lea, confirmă informația documentară în care după anul 1783, când împăratul Iosif al II-lea a făcut o vizită la Alba Iulia, fosta biserică Báthory și corpul ce se lega de acesta au fost dezafectate și transformate într-un depozit al Comisiei Economice Militare (*Comissio Aeconomica Militaris*)¹⁴, iar celelalte construcții să aibă destinația de seminar, menționată la cifra 21 și școală la cifra 23. Acest ultim aspect confirmă supoziția lui Avéd Jáko în lucrarea *Gyulafehérvári Kalauz* (Alba Iulia, 1912) unde arată că în claustru a funcționat în continuare o instituție de învățământ, Gimnaziul romano-catolic¹⁵.

Figura 5 reprezintă planul cetății din Alba Iulia datat în dreapta jos, septembrie 1903. Aceasta redă atât situația fondului construit al cetății anterior acestei date, probabil după anul 1890, când clădirea intră în proprietatea episcopiei romano-catolice odată cu plecarea unităților militare încartiruite aici, pentru ca la 28 iulie 1891 în locul bisericii și parțial a mănăstirii să se construiască noua clădire a Gimnaziului Superior (ulterior Liceul Mailáth) ca și viitoarea destinație de după anii 1950 a fostului liceu nr. 4, astăzi clădire aparținătoare Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia.

The Location of the Former Mailáth Highschool Mentioned in Cartographic Documents of the 18th-19th Centuries

(Abstract)

The first part of the study aims to shed light on the past functions of the former Jesuit monastery dedicated to St. Stephen. To achieve this end, the monastic orders with monastic establishments in the former medieval citadel of Alba Iulia were identified. Medieval documents mention the presence of Hermits of St. Augustine and Dominicans in the 13th -14th century Alba Iulia. As mentioned in documents, St. Stephen was the patron of the Augustinian convent and Virgin Mary of the Dominican one.

This entire undertaking has as main goal to clarify which convent established the monastic construction whose centre point was the 14th century church taken over by the Bathory royal family and mentioned in medieval documents as dedicated to St. Stephen.

The Jesuit order settled in the medieval citadel of Alba Iulia starting with the year 1579 with the consent of the Bathorys who used it to fight the Reformation in Transylvania. Not having their own establishment, the Jesuits were installed in 1583 in the monastery temporarily occupied by Dominicans who, in their turn, took it over from the Hermits of St. Augustine. On this occasion, the Jesuits dedicate the monastery to St. Stephen the Martyr, the old patron saint of the Augustinian church. The house of worship,

¹⁴ *Ibidem*, p. 332.

¹⁵ Fleșer 2006, p. 46.

the nucleus of the monastery, is known as St. Stephen Church, Báthory Church and the Jesuits' Church at the same time.

The second part of the study focuses on the cartographic documents making reference to the Vauban fortification and the buildings inside, the presence of the monastic establishment and the church. The cartographic documents selected for the purpose of this analysis and annexed to the study consist of plates made between the early 18th century and the first decade of the 20th century.

After the year 1890, upon the departure of the military units quartered there, the monastic establishment and the church become the property of the Roman Catholic diocese. On 28 July 1891 the place of the church and, partially, of the monastery were taken by the new building of the *Gimnaziul Superior* (subsequently, Mailáth Highschool). Today, the building belongs to the 1 December 1918 University of Alba Iulia.

Explanation of figures

- Fig. 1.** Plan of the imperial and royal citadel of Alba Iulia in the Great Principality of Transylvania as it looked in 1731, project finished by major von Weiss (copied in 1829).
- Fig. 2.** Plan of the general report about the overall situation in the citadel of Alba Iulia from 1817 until the end of the military year 1823; newly-erected buildings, newly-arranged squares and streets.
- Fig. 3.** Plan about the year 1849 in the citadel of Alba Iulia regarding the defence works required after the siege of the Magyar rioters, with reference to plan no. 4.
- Fig. 4.** Plan of the imperial and royal citadel of Alba Iulia copied from the fortification's archive for the garrison command of the artillery district
- Fig. 5.** Bird's eye view of the citadel site in Alba Iulia in 1723 (copied at Alba Iulia in September 1903).

Abrevieri bibliografice

- Anghel 1985 - Gheorghe Anghel, *Date noi în legătură cu vechea cetate medievală de la Alba Iulia*, în *Apulum*, XXII, 1985, p. 113-122.
- Berciu *et alii* 1968 - Ion Berciu, Alexandru Popa, Horia Ursu, *Cetatea Alba Iulia*, București, 1968.
- Călători 1970 - *Călători străini despre țările române*, vol. II, București, 1970.
- Dicționar 2000 - *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș* (coord. Adrian A. Rusu), Cluj-Napoca, 2000.
- Entz 1958 - Entz Géza, *A gyulafehérvári székesegyház*, Budapest, 1958.
- Fleșer 2006 - Gheorghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia – Edificii istorice și amenajări urbanistice*, Alba Iulia, 2006.
- Salontai 2002 - Mihaela Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Cluj-Napoca, 2002.
- Șerban 1977 - Ioan Șerban, *Un monument de arhitectură gotică din cetatea Alba Iulia: Biserica Báthory*, în *Apulum*, XV, 1977, p. 313-333.
- Ursu 1968 - Horia Ursu, *Alba Iulia*, București, 1968.
- Vekov 2003 - Károly Vekov, *Locul de adevărare din Alba Iulia (secolele XIII – XVI)*, Cluj-Napoca, 2003.

Cuvinte-cheie: mănăstire, iezuiți, ridicări topografice, Imperiul Habsburgic, Transilvania, revoluția de la 1848, fond construit, cetate de tip Vauban.

Keywords: monastery, Jesuits, land surveys, Habsburg Empire, Transylvania, the Revolution of 1848, buildings, Vauban citadel.

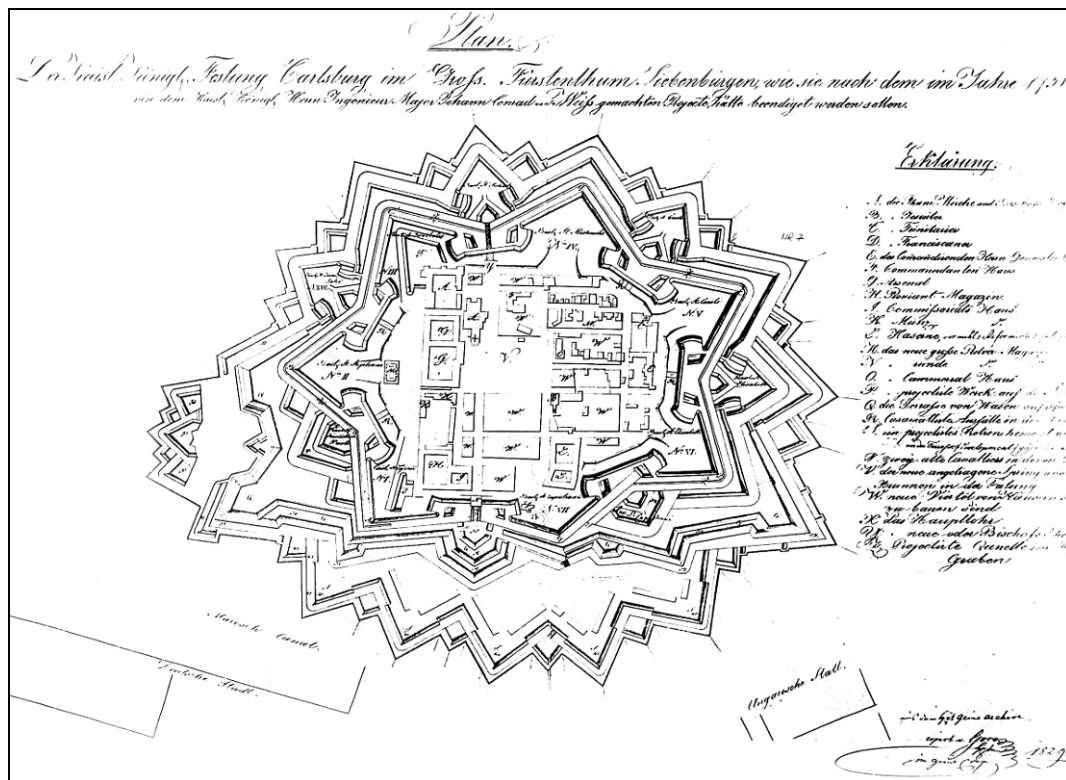

Fig. 1. Planul cetății cezaro-craiești din Alba Iulia în Marele Principat al Transilvaniei așa cum arăta în anul 1731, proiect terminat de ing. maj. von Weiss (copiată în anul 1829)

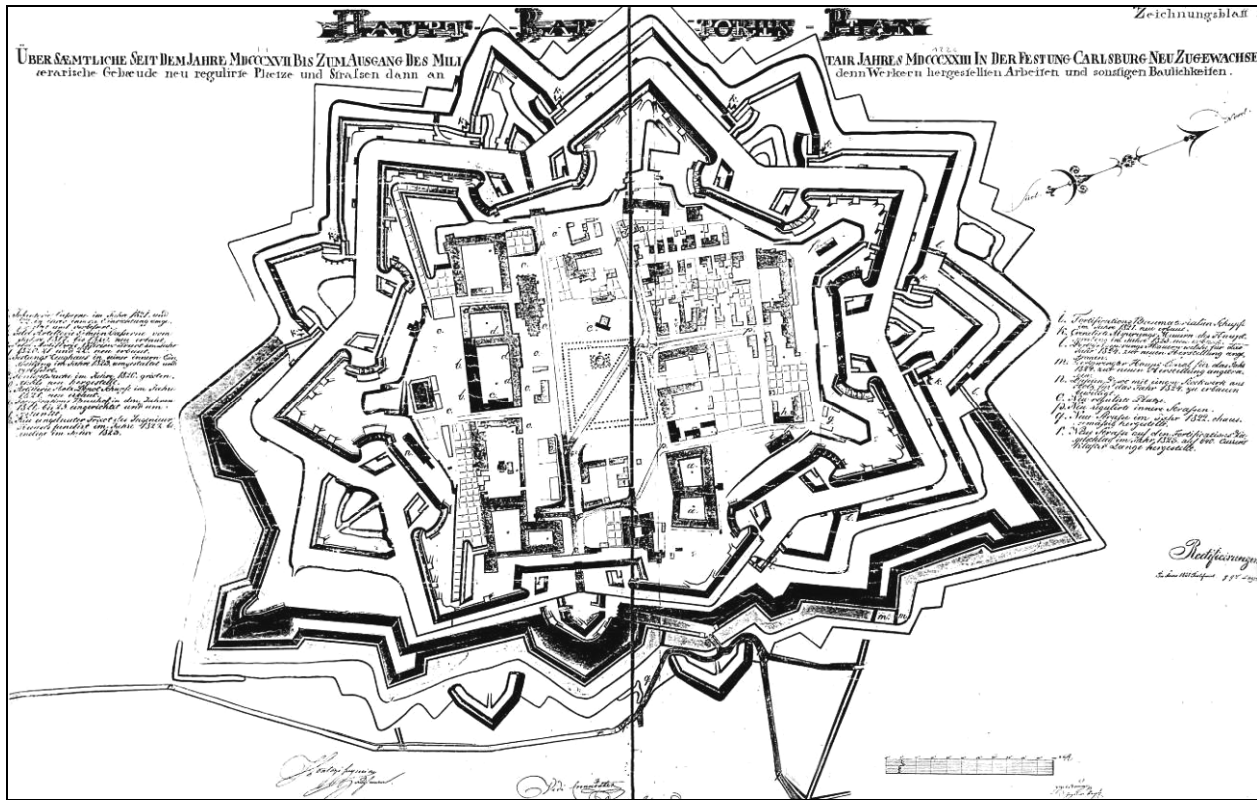

Fig. 2. Planul raportului principal despre situația generală din anul 1817 până la încheierea anului militar 1823 în cetatea Alba Iulia; clădiri eractice nou ridicate, străzi și piețe nou aranjate

Amplasamentul fostului liceu Mailáth consemnat în documente cartografice

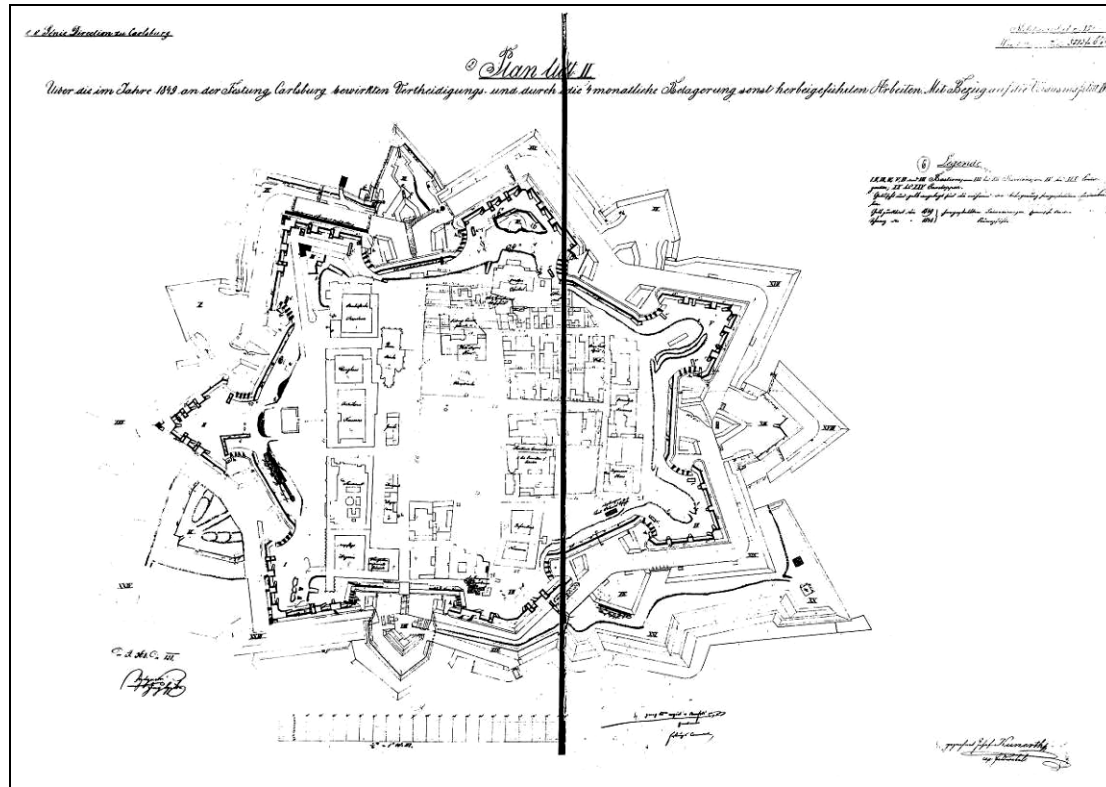

Fig. 3. Plan despre anul 1849 în cetatea Alba Iulia referitor la lucrările de apărare și necesare în urma asediului efectuat de revoluționarii maghiari cu referire la planul patru

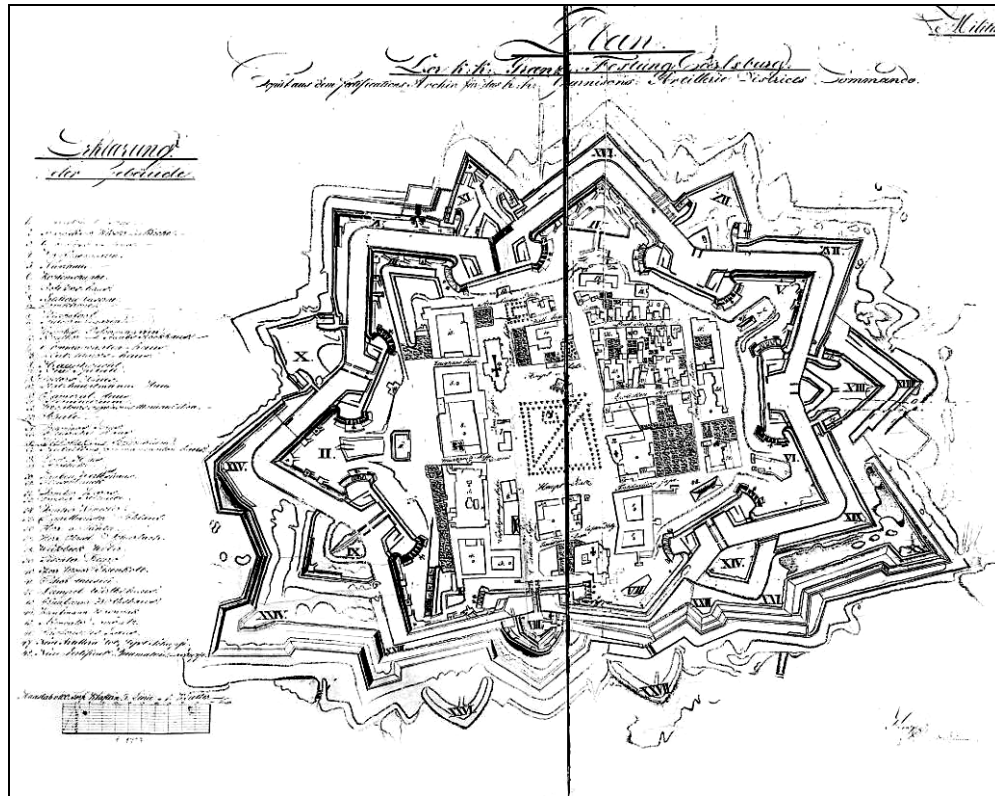

Fig. 4. Planul cetății cezaro-craiești din Alba Iulia copiat din arhiva fortificației pentru comandamentul garnizoanei districtului de artilerie

Amplasamentul fostului liceu Mailáth consemnat în documente cartografice

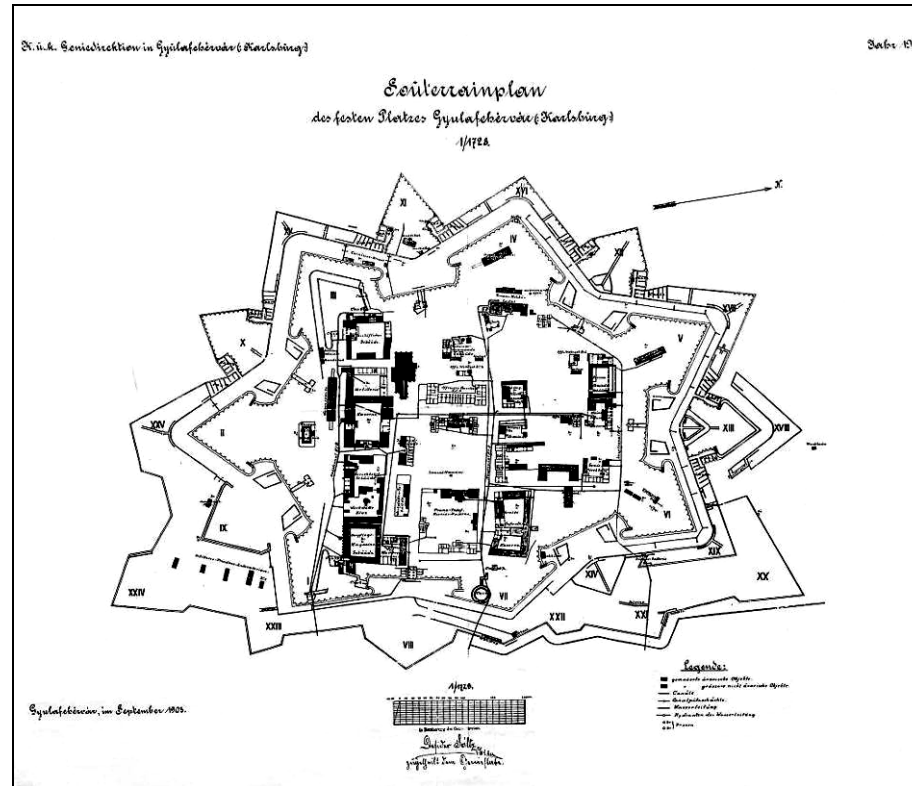

Fig. 5. Planul văzut de sus al locului cetății din Alba Iulia la 1723 (copiat la Alba Iulia în septembrie 1903)

Lista abrevierilor

Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu-Gheorghe.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț” Cluj-Napoca).
AIGS	- Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”. Târgu Mureș.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
AnEtn	- Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj-Napoca.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AOG	- Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Wien.
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
Archaeometry	- Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud, 1924-1940.
ArhMed	- Arheologia Medievală. Reșița-Cluj-Napoca.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918”. Alba Iulia.
AUO	- Analele Universității din Oradea. Istorie, Arheologie. Oradea.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.

BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
Barlangkutatas	- Barlangkutatas. Hoehlenforschung. Budapest (1913-1943).
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Alba Iulia.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMMN	- Buletinul Muzeului Militar Național. București.
BMN	- Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMP	- Bibliotheca Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Bonner Jahrbücher	- Bonner Jahrbücher. Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Rheinischen Amtes für Bodendenkmalpflege im Landschaftsverband Rheinland und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Köln/Bonn.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
Boreas	- Boreas. Münstersche Beiträge zur Archäologie. Münster.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BSPF	- Bulletin de la Société Préhistorique Française. Paris.
BȘȘC	- Buletinul Societății Științifice din Cluj. Cluj.
BUA	- Bibliotheca Universitatis Apulensis. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Alba Iulia.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
CAI	- Caiete de Antropologie Istorică. Revistă Semestrială publicată de Seminarul de Antropologie Istorică. Universitatea „Babeș-Bolyai”. Cluj-Napoca.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CB	- Caiete Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
CI	- Cercetări Istoric. Muzeul de Istorie a Moldovei. Iași.
Cibinium	- Cibinium. Analele Muzeului Etnografic „ASTRA”. Complexul Muzeal „ASTRA”. Sibiu.

CNA	- Cronica Numismatică și Arheologică. Foaie de informații a Societății Numismatice Române. București (1920-1945).
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumidava	- Cumidava. Muzeul Județean Brașov. Brașov.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) – XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Delfo	- Il coltello di Delfo. Rivista di cultura materiale e archeologia industriale. Roma.
Der Anschnitt	- Der Anschnitt. Zeitschrift für Kunst und Kultur im Bergbau. Bochum.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EA	- Environmental Archaeology. The Journal of Human Palaeoecology. Association for Environmental Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történelmi Múzeum. Budapest.
FSI	- Forensic Science International.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
GCA	- The Geochimica et Cosmochimica Acta. Washington University.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei. Deva (1880-1913).
IJO	- International Journal of Osteoarchaeology. United States.
Interacademica	- Interacademica. Les travaux de la VI-ème et VII-ème session annuelle Cernăuți (1999) et Mangalia/Neptun (2000) (editori: Victor Cojocaru, A. G. Korvin-Piotrovskij, Adrian Poruciu). București, 2001.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science, Academic Press. United States.
JFA	- Journal of Field Archaeology. Boston University.

JQS	- Journal of Quaternary Science.
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JSKV	- Jahrbuch des siebenbürgischen Karpathen-Vereins. Hermannstadt (Sibiu) (1881-1922).
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este urmată de aceeași revistă.
Marmatia	- Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
Materijali	- Poeci ranih zemljoradnickih kultura u Vojvodini i Srpskom Podunavlju, Materijali X, Srpsko arheološko društvo. Gradski muzej, Subotica. Beograd.
MB	- Mitropolia Banatului. Timișoara.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MI	- Magazin istoric. Revistă de cultură istorică. București.
MN	- Muzeul Național. Muzeul Național de Istorie a României. București.
Nemus	- Nemus. Alba Iulia.
Nexus	- Nexus. The Canadian Student Journal of Anthropology. Department of Anthropology McMaster University Hamilton, Ontario, Canada.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc., United Kingdom.
OmIA	- Omagiu Profesorului Ioan Andrițoiu cu prilejul împlinirii a 65 de ani. Studii și cercetări arheologice (ed. Cristian I. Popa, Gabriel T. Rustoiu). Alba Iulia, 2005.
OmPCI	- Omagiu lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani (ed. Emil Condurachi, Georges Cogniot, Pavel Reiman, Stanciu Stoian). București, 1965.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
Partium	- Analele Universității Creștine Partium. Oradea.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Perspective	- Perspective. Revista Misiunii Române Unite din Germania. München.
PB	- Patrimonium Banaticum. Timișoara.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
Potaissa	- Potaissa. Studii și comunicări. Turda.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QSR	- Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RM	- Revista muzeelor. București.
RMM	- Revista muzeelor și monumentelor istorice. București.
RMM-MIA	- Revista muzeelor și monumentelor. Monumente Istoricе și de Artă. București.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
Saalburg Jahrbuch	- Saalburg Jahrbuch. Bericht des Saalburg-Museums. Berlin.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
Singidunum	- Singidunum. Muzej grada Beograda. Beograd.
SJ	- Saalburg-Jahrbuch. Publikationen des Saalburgmuseums. Saalburg.
SOA	- Südostdeutsches Archiv. München.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMMIM	- Studii și materiale de muzeografie și istorie militară. Muzeul Militar Central. București, 1968.
SP	- Studii de Preistorie. București.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
Suceava	- Suceava. Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).
Symposium Badener	- Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur. Bratislava, 1973.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
The Bead Journal	- The Bead Journal (din anul 1978 <i>Ornament</i>). The Bead Museum, Glendale. Arizona.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).

TISER	- Travaux de l'Institut de Spéléologie « Emile Racovitza ». București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Budapest.
VAMZ	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VHA	- Vegetation History and Archaeobotany. The Journal of Quaternary Plant Ecology, Palaeoclimate and Ancient Agriculture - Official Organ of the International Work Group for Palaeoethnobotany.
Vigilia	- Vigilia. Budapest.
VTT	- Veszprémi Történelmi Társaság Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kiadványa. Veszprém.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean. Arad.